

2. Бех І. Д. Особистісно-зорієнтоване виховання – нова освітня філософія / Іван Дмитрович Бех. – К.: Вища школа, 2000. – С. 33-36.
3. Бондарева В. В. Технология личностно-профессионального развития творческого педагога на материале интегративного курса “Изобразительное искусство и художественный труд”: Дис. ...к.п.н. / В. В. Бондарева. – Волоград, 2002. – 174 с.
4. Бондаревская Е.В. Теория и практика личностно-ориентированного образования / Евгения Васильевна Бондаревская. – Ростов н/Д., 2000. – 152 с.
5. Братченко С. Л. Диагностика личностно-развивающего потенциала. / С. Л. Братченко. – Псков, 1997. – 184 с.
6. Гончаренко С У. Методика як наука / С. У Гончаренко. – Хмельницький: изд. ХГП. К, 200. – 30 с.
7. Горностай П. П. Психология личности: словарь-справочник / Павел Петрович Горностай; под ред. Т. Титаренко. – К.: Рута, 2001. – 320 с.
8. Кудрявцев В. Г, Уразалиева Г. К. Предпосылки личностного роста развивающем образовании. / В. Г. Кудрявцев, Г. К. Уразалиева // Вопросы психологи. – 2005. – №4. – С. 52-62.
9. Хуторской А. В. Педагогические средства реализации эвристического потенциала в образовании / А. В. Хуторской // Педагогика. – 2009. – №3. – С.17-24.

Серпионова Э.Н.

ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЙ ПОДХОД К ТВОРЧЕСКОМУ РАЗВИТИЮ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА

В статье представлена теоретически-обоснованная, разработанная и проверенная на практике методика освоения учебного материала курсов ДПИ и дизайна, которая учитывает личностно ориентированный подход. Учебно-творческая работа строится на основных принципах проектно-художественной деятельности. Предложена гибкая структура организации учебного процесса, включающая творческие задания разного уровня. Даны критерии оценивания творческих работ.

Ключевые слова: личностно ориентированный подход; креативные способности; методика обучения ДПИ.

Serpionova E.N.

PERSONALITY-ORIENTED APPROACH TO THE CREATIVE DEVELOPMENT OF A FUTURE TEACHER

The article presents a theoretically-founded, developed and proven methods of developing educational material and courses Decorative and Applied Arts design that allows personal-oriented approach. Teaching and creative work is based on the basic principles of design and artistic activities. It is proposed a flexible structure of the educational process, including the creative tasks at different levels. It's given criteria for evaluating creative work as well.

Key words: personal-oriented approach; creative abilities; method of Decorative and Applied Arts teaching.

УДК 378.147-302.2

Софіщенко О.В.

СУТЬ ТА КРИТЕРІЇ СФОРМОВАНОСТІ СИСТЕМИ ЕСТЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Статтю присвячено висвітленню та обґрунтуванню критеріїв сформованості у майбутніх учителів системи естетичних цінностей як основних параметрів діагностики рівня естетичної вихованості студентів.

Ключові слова: естетичні цінності, спрямованість системи естетичних цінностей, характер виявлення системи естетичних цінностей.

Духовне становлення студентської молоді належить до тих явищ, що знаходяться у стані розвитку, якісних змін та динаміки ціннісних орієнтацій. Це вимагає від соціально-педагогічної практики відповідної уваги, створення необхідних умов для зміцнення ролі духовних і, зокрема, естетичних цінностей.

Серед пріоритетних напрямів реформування виховання є забезпечення високої художньо-естетичної освіченості і вихованості особистості. До найважливіших цінностей соціокультурної сфери суспільства можна віднести цінності естетичні, які розкривають значимість того, що привносить гармонійне єднання людини з оточуючою дійсністю.

Вчені намагаються аналізувати закономірності і тенденції розвитку естетичних цінностей не як поодиноких проявів соціокультурної сфери життя і діяльності людини й суспільства, а як системне явище, яке має властиву йому структуру, логіку розвитку, форми і способи функціонування.

За результатами філософських досліджень (М.С. Каган, М.І. Афасижев, Ю.Б. Борєв та ін.) можна зазначити, що система естетичних цінностей являє собою соціально-історичний досвід освоєння дійсності за законами краси.

Являючи собою програмне утворення, система естетичних цінностей виконує певні функції, спрямовані на забезпечення соціальних, психологічних та професійних потреб.

Наукові спостереження дають підстави зазначити, що між такими категоріями як естетичне і професійне існує певна взаємозалежність. Естетичне спонукає професійну сферу до здійснення певних видів діяльності з врахуванням естетичних вимог. Професійне у свою чергу прагне наповнити зміст естетичних відносин знаннями і технологіями, що дозволяють значно глибше сприймати і освоювати естетичні властивості природного та соціального середовища.

Взаємозв'язок естетичного і професійного набуває певного характеру в різні історичні періоди суспільного розвитку. В наш час спостерігається помітне наближення сфер естетичного і професійного. Прикладом цього є розвиток технічної естетики, підвищення естетичної культури соціальних працівників, створення умов для розвитку професійного мистецтва тощо. Особливої актуальності набуває взаємодія естетичного з професійною діяльністю працівників освіти.

Естетичне виховання є тим процесом, що характеризується своєю динамікою, розвитком, змінами тощо. Якщо у дошкільному і шкільному віці завдання естетичного виховання передбачають підготовку дітей до активного освоєння художніх і естетичних цінностей, то у студентські роки естетико-виховний вплив набуває іншого характеру і спрямовується на розвиток програми самореалізації особистості за законами краси. Зазначена закономірність вимагає глибокого вивчення особливостей становлення системи естетичних цінностей у студентів педагогічного навчального закладу та їх урахування під час організації навчально-виховної роботи у вищій педагогічній школі.

З метою діагностики естетичної вихованості у студентів традиційно використовуються гносеологічні й аксіологічні критерії, їх використання дозволяє отримати певні уявлення про окремі зміни, що відбуваються у розвитку естетичної свідомості студентів, їх освіченості у галузі художньої культури тощо. Проте, зазначені критерії ще не забезпечують можливість оцінки стану розвитку системи естетичних цінностей як цілісної програми самореалізації особистості за законами краси. З цією метою доцільним є використання культурологічних, за допомогою яких можна визначити спрямованість, функціональність та характер використання системи естетичних цінностей студентами педагогічних навчальних закладів.

Спрямованість системи естетичних цінностей є тим критерієм, що дозволяє оцінити естетичну вихованість особистості. Відомо, що одним із визначальних компонентів будь-якої системи є генералізована ідея, навколо якої об'єднуються інші складові елементи, доповнюють і розвивають її. Генералізованою ідеєю системи естетичних цінностей особистості є ідея краси, прекрасного. Навколо неї відбуваються змістові та процесуальні зміни, доповнення тощо.

Для студентів педагогічного навчального закладу ідея самореалізації за законами краси не є абстрактним поняттям і пов'язується з їх майбутньою педагогічною діяльністю. Майбутні вчителі, визначаючи перспективи своєї праці з дітьми, звертають увагу не лише на потрібне, важливе, але й красиве у педагогічній праці. Їх естетичне сприймання, осмислення вчительської діяльності відбувається у відповідності з тим, якою є спрямованість системи естетичних цінностей. Науково-педагогічні спостереження дозволяють виділити ряд показників, що характеризують спрямованість системи естетичних цінностей у студентів педагогічного навчального закладу, а саме: комунікативна, дидактична, духовна.

Суть комунікативної спрямованості системи естетичних цінностей майбутніх учителів виявляється у тому, що педагогічна діяльність сприймається як процес комунікативної взаємодії вчителя і учнів. Головна увага при цьому звернена на зовнішні прояви педагогічної співпраці, дотриманні естетичних вимог у процесі спілкування, обговорення окремих питань життя колективу, вирішення виховних проблем, що пов'язані з культурою поведінки окремих учнів тощо.

Важливо зазначити, що комунікативна спрямованість системи естетичних цінностей є об'єктивно зумовленим процесом, що характерний для педагогічної праці. Ідея прекрасного, акумульована у свідомості вчителя, прокладає свій шлях, передусім, на матеріалі комунікативних дій, коли педагог намагається наблизитися до ціннісних параметрів духовного життя своїх вихованців, відчути їх за допомогою власних почуттів, переживань тощо. Цей аспект розвитку естетичної ідеї є важливим і характеризує її по суті як першооснову функціонування в умовах педагогічної дії.

Не менш суттєвим показником є дидактична спрямованість системи естетичних цінностей майбутніх учителів. Виділення цього показника зумовлено тим, що вчитель реалізує себе не лише шляхом встановлення емоційно-ціннісного комфорту з учнівським колективом, але й за умови поглиблення у світ наукових, естетичних та соціальних явищ. Реалізувати зазначені дії спільно з учнями педагог виявляється спроможним лише тоді, коли у його навчальних діях виявляє себе естетична ідея, тобто інформаційне забезпечення уроку відбувається за логікою певних знань, у тому числі і естетичних понять, уявлень, поглядів.

Серед виділених показників важливе місце займає духовна спрямованість системи естетичних цінностей. Значення цього показника усвідомлюється у зв'язку з тим, що педагогічна праця по суті своїй є процесом духовного формування особистості, у якому синкретично об'єднуються комунікативні, пізнавальні, оціночно-орієнтаційні та творчі прояви. Вчитель, який оповідує ідею самореалізації за законами краси, прагне охопити своєю увагою найважливіші сторони духовного світу учнів, з'ясувати можливості впливу на моральну, правову, національну свідомість дітей за допомогою засобів естетичного впливу.

Отже, характеризуючи спрямованість системи естетичних цінностей у студентів педагогічного навчального закладу, доцільно використовувати такі показники, що дають змогу визначати активну участь естетичної ідеї на різних етапах педагогічної взаємодії майбутнього вчителя з учнями.

Способи функціонування системи естетичних цінностей є тим критерієм, спираючись на який можна визначити стан естетичної підготовки майбутнього вчителя, його спроможність реалізувати себе за законами краси.

Як було зазначено вище, естетична ідея генералізує зусилля особистості і спрямовує їх на досягнення певної мети. Проте, практичне забезпечення намірів щодо естетичного освоєння дійсності та привнесення у різні сфери життєвої діяльності необхідних елементів і ознак прекрасного стає можливим лише тоді, коли людина належним чином спирається на власні дії, на ті способи духовно-практичної активності, що здатні забезпечити активне входження її у світ естетичних явищ.

Естетичне освоєння дійсності супроводжується тим, що людина пізнає красу і, разом з тим, оволодіває необхідними способами її сприймання, оцінки, творення тощо. Питання про способи функціонування системи естетичних цінностей розглядається як таке, що дає можливість підкреслити значущість естетичної активності майбутнього вчителя, його

здатність спиратися на власні сили з метою самореалізації за законами краси. У зв'язку з цим можна виділити показники, які дозволяють охарактеризувати способи функціонування у майбутніх вчителів системи естетичних цінностей, а саме: емоційні, інтелектуальні, діяльнісні.

Для реалізації естетичних орієнтацій, досягнення належного рівня взаємодії з учнями вчитель звертається до можливостей свого емоційно-ціннісного реагування. Звідси цілком логічним можна вважати виділення емоційних способів в якості показника функціонування системи естетичних цінностей. Сутність емоційних способів функціонування естетичних цінностей полягає у тому, що вчитель у процесі сприймання, співпереживання, безпосереднього відчуття духовного стану учнівського колективу неодмінно привносить у цей ціннісний діалог своє відчуття прекрасного чи потворного, піднесеного чи низького, трагічного чи комічного.

Емоційні способи функціонування системи естетичних цінностей є свідченням того, наскільки розвиненою є здатність студентів спиратися на власні емоційні сили, використовувати їх з метою реагування на поведінку учнів та внесення тактовної корекції у їх взаємовідносини в шкільному колективі.

Показником функціонування системи естетичних цінностей можна вважати інтелектуальні способи. Спираючись на естетичні знання, уявлення, погляди та переконання, вчитель здійснює ряд інтелектуальних операцій, таких як аналіз, синтез, порівняння, висновки тощо.

Ураховуючи зазначену властивість педагогічної діяльності доцільним є розгляд інтелектуальних способів як показника того, наскільки майбутній учитель виявляє готовність до використання власної системи естетичних цінностей, певна частина яких може бути актуалізована лише завдяки його розумової активності. За допомогою інтелектуальних дій студенти педагогічного навчального закладу виявляють спроможність генералізувати естетичні знання, об'єднувати художню інформацію з різних джерел, а також транспонувати наявний естетичний досвід на оцінку інших художньо-естетичних явищ.

Серед показників функціонування системи естетичних цінностей важливого значення набувають діяльнісні способи, що пов'язані з практичним втіленням прекрасного в житті. Вони акумулюють у собі емоційний та інтелектуальний вплив особистості, а також відкривають простір для втілення на практиці ідеї прекрасного. У сфері педагогічної праці діяльнісні способи охоплюють навчальні дії, комунікативні зв'язки, творчі пошуки вчителя.

Таким чином, зазначені способи функціонування системи естетичних цінностей є одним із важливих параметрів діагностики рівня естетичної вихованості студентів. Наявність емоційних, інтелектуальних діяльнісних способів функціонування системи естетичних цінностей засвідчує про характерні властивості особистості, її здатність спиратися на власні сили і набутий естетичний досвід.

Характер виявлення системи естетичних цінностей віднесено до числа критеріїв, що сприяють визначенню рівня естетичної вихованості студентів. Відомо, що естетичний досвід особистості охоплює в собі значний обсяг знань, вмінь і навичок, він спирається на засвоєні у попередні роки поняття, уявлення, погляди та орієнтації. Отже, йдеться про складну систему ціннісних утворень особистості, її спроможність виступати в якості активного чи пасивного учасника педагогічної дії.

У процесі діагностики рівня естетичної вихованості студентів педагогічного навчального закладу доцільно використовувати такі показники, як спонтанний, логічний та концептуальний характер виявлення системи естетичних цінностей.

З наведених вище показників можна зазначити, що система естетичних цінностей має певний характер свого виявлення. Одним із них є спонтанний характер самореалізації особистості за законами краси. Це означає, що звернення людини до естетичних понять, оцінок, ідеалів відбувається в залежності від її емоційного стану, чуттєвої активності, співпереживань окремих ситуацій життєдіяльності. Отже, спонтанний характер свідчить про

наявність певного досвіду естетичного освоєння дійсності, але цей досвід виявляє себе переважно як інформаційно-естетичний фон особистості.

Якісно відрізняється від спонтанного характеру виявлення системи естетичних цінностей показник, сутність якого полягає у логічному структуруванні естетичного досвіду особистості. В умовах вузівської практики можна спостерігати, коли студенти намагаються у своєму ставленні до естетичних та художніх явищ виявляти певну послідовність, логічну схему мотивації, обґрунтованість оціночних суджень та висновків. Це є свідченням того, що система естетичних цінностей виявляє себе на логічній основі і має структурований варіант. Сприйняті явища естетичної культури отримують вже не спонтанний відзив, а осмислюються згідно закріплені в естетичній свідомості ціннісно-ієрархічної логіки пояснень того, що є прекрасне, потворне, піднесене тощо.

Суттєвим є ще один показник естетичної вихованості майбутніх учителів. Суть його полягає у концептуальному характері виявлення системи естетичних цінностей. Відомо, що будь-яка система є не лише механізмом практичного обслуговування певних функцій та потреб людини. Складні саморегулюючі системи завжди характеризуються своєю самоцінністю, тобто наявними можливостями у досягненні генералізованої, узагальненої мети. Система естетичних цінностей для вчителя є тим здобутком духовно-практичної сфери, завдяки якому вдається вирішувати професійні завдання, узгоджуючи їх з особистісно визначеним, естетичним ідеалом. Підкорення існуючих знань, умінь і навичок досягненню естетичної мети характеризує концептуальний характер виявлення системи естетичних цінностей.

Таким чином, використання таких критеріїв, як спрямованість, способи функціонування та характер виявлення системи естетичних цінностей дає можливість охарактеризувати стан підготовленості майбутніх учителів до самореалізації за законами краси.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Наук. – метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Дем'янчук О. Н. Естетичний інтерес як педагогічна проблема // Педагогіка і психологія: Вісник АПН України. – 1994. – № 2. – С. 12 – 16.
3. Пехота Е. Н. Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учителя /Под общей ред. И. А. Зязюна. – Вища школа, 1997. – 281 с.
4. Рудницька О. П. Мистецтво у розвитку культури студентів // Діалог культур: Україна у світовому контекст: Мистецтво і освіта. – Львів: Каменяр, 1998. – Вип. 3. – С. 36 – 43.
5. Скульський Р. П. Пріоритетні цінності у вихованні майбутніх вчителів // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 166 – 170.
6. Сухомлинська О. В. Цінності у вихованні дітей та молоді: стан розроблення проблеми // Педагогіка і психологія. – 197. – № 1. – С. 105 – 11.
7. Формування естетичного досвіду вчителя: Монографічний збірник. / Наук. ред. і упор. Бутенко Н. І. – Херсон, ХДП, 1996. – 68 с.
8. Щербина С. М. Формування активної професійної позиції майбутніх учителів у процесі педагогічної підготовки педвузу: Автореф. дис. канд. пед. наук. – Кіровоград, 1997. – 18 с.

Софищенко О.В.

СУЩНОСТЬ И КРИТЕРИИ СФОРМИРОВАННОСТИ СИСТЕМЫ ЭСТЕТИЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Статья посвящена обоснованию критериев сформированности у будущих учителей системы эстетических ценностей как основных параметров диагностики уровня эстетической воспитанности студентов.

Ключевые слова: эстетические ценности, способы функционирования, характер проявления системы эстетических ценностей.

*THE ESSENCE AND CRITERIA OF THE FORMATION OF THE SYSTEM OF THE FUTURE
TEACHERS' AESTHETIC VALUES*

The article is devoted to the substantiation of the criteria of the formation of the system of the future teachers' aesthetic values as the main parameters of the determination of the levels of the students' aesthetic education.

Key words: aesthetic values, functional ways, the character of the display of the aesthetic values system.

УДК 372+371.1+306+152.4

Стас Т.В.

***ЕМОЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ЗАГАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ***

У статті описано особливості емоційної культури як складової загальної культури майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: емоційна культура, культура майбутнього вчителя.

Стрижнем Концепції загальної середньої освіти є думка про провідну культуротворчу домінанту у підготовці підростаючого покоління. Початкова школа, як складова такої підготовки, спрямовує свої зусилля на всебічний розвиток молодших школярів та повноцінне оволодіння ними всіма компонентами навчальної діяльності. Проте, сприйняття оточуючого світу учнем, переведення у його “внутрішній світ” загальнолюдських цінностей, привласнення здобутків культури і вироблення власних ціннісних позицій, неможливі на раціональному рівні. У цьому процесі активну роль відіграють емоції. Саме тому на сучасному етапі розвитку педагогічної науки й практики особливого значення набуває проблема виховання культури особистості та її важливої частини – емоційної культури.

У сучасних дослідженнях учених В. Нагаєва, В. Поплужного, Г. Потилико, Л. Сбитневої, В. Семке, В. Сухомлинського, М. Телешевської, М. Яновської та інших увага акцентується на вихованні емоцій і формуванні емоційної сфери школярів різного віку.

Формування емоційної культури відбувається від народження протягом усього життя людини. Найбільш сензитивними у цьому відношенні є періоди до шкільництва й молодшого шкільного віку, що особливо підкреслюється у працях І. Беха, О. Киричука, О. Кононко, В. Котирло, Я. Неверович, М. Шпак. Характерними рисами учнів молодших класів є емоційна вразливість, підвищена емпатія, комунікабельність, прагнення до обміну естетичними враженнями, щирість почуттів. Питання урахування особливостей емоційного розвитку молодших школярів у процесі навчання досліджують Н. Бібік, В. Бутенко, В. Киричок, Б. Кобзар, Я. Коломинський, О. Кононко, Н. Кудикіна, Н. Лейтес, С. Мельничук, О. Савченко, Н. Сакуліна, Л. Скиданова, Л. Хомич, К. Чорна та інші.

Особлива роль у формуванні емоційної культури учнів належить учителеві, саме на нього покладається важливе завдання виховання культури естетичного сприйняття молодших школярів, введення їх у світ емоційного сприйняття, творчості. Ті чи інші аспекти цієї проблеми висвітлюються у дисертаційних дослідженнях І. Анненкової, С. Батракової, Т. Васецької, І. Головської, І. Могилей, Н. Павленко, Л. Соколової, Л. Страхової, Л. Хомич, М. Шпак, В. Ямницького.

Практика засвідчує наявність протиріччя між необхідністю досягнення найвищих результатів і самореалізації людини в майбутній професійній діяльності та відсутністю відповідних передумов для цього в системі професійної підготовки. Реалізація цілісної системи професійної підготовки вчителів початкової ланки вимагає вирішення широкого кола культурологічних, загальноестетичних питань. Тому у процесі підготовки майбутнього